

ГАЛИНА ВДОВИЧЕНКО

ТАМДЕВІН

ВОВЧИ ІСТОРІЇ ЗАМКУ
ГЕРБУРТІВ

КЛУБ
СІМЕЙНОГО
ДОЗВІЛЛЯ

Галина Вдовиченко
Тамдевін. Вовчі історії замку Гербуртів

© Вдовіченко Г. К., 2015

© Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», видання українською мовою, 2015

© Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», художнє оформлення, 2015

* * *

Галина та її добромильські духи

Колись я давала інтерв'ю Галині Вдовиченко й побачила в її редакційному кабінеті світлину: на плетеному з вербових кілків тину висять настромлені півлітрові слоїки, такий своєрідний симбіоз української народної культури та сучасних реалій. Ця світлина ніби натякала: глиняні горщики давно розбилися, але традиція сушити помитий посуд на сонці залишилась. І з приємністю дізналась, що це було сфотографовано поблизу Добромиля, майже на кордоні з Польщею. І що не я одна зачарована цим місцем.

Відтоді сплигло чимало води у примхливій Вирві, і Добромиль – оселя славного роду Гербуртів – посів помітне місце на літературній карті України. Про крихітне містечко, де мешкає усього чотири тисячі люду, тепер знає кожен, хто бодай трохи обізнаний із сучасною українською літературою. Два романи, ні, тепер уже три – «Слуга з Добромиля» і «Магнат» Галини Пагутяк і «Тамдевін» Галини Вдовиченко – обрали своїм тлом Добромиль та його околиці. Такого могло б і не статись, бо в Україні повно цікавих куточків, але, раз прийнявши, Добромиль уже не відпустив нас, Галин. Магію цього місця, яке любить пожартувати, але ніколи не заподіє зла, відчуваємо не лише ми, а й ті, хто потрапляє в Добромиль і підіймається звивистою дорогою до найвисокогірнішого замку в Україні. Три чудові гори, як три піраміди, були зображені на фресках у замку Гербуртів, який з XVIII століття поволі перетворювався на руїну. За межами понищених мурів відчуваєш напругу, неспокій, усередині – тепло й затишок. Тут блукають вовки та літають орли, тут Вирва раз чи два на рік виходить з берегів, позбуваючись сміття, яким осквернили її люди. У середині XVII століття невелика гірська річка знищила костел, де був похований найвідоміший і найнешасніший представник роду Гербуртів – Ян Щасний Гербурт. І ось сюди приїжджає молода жінка, щоб порятувати своє серце, утопити в прекрасній грізній стихії смуток, і натомість виявляє, що

все воно не таке, яким їй марилося в огламуреному туризмом рідному Львові. Що тяжка праця гірських бойків робить цих людей не лише витривалими, а й черствими, що за суворістю може приховуватись гостинність або навпаки. І що дух моравських лицарів, які чотириста років тримали Добромиль у своїх долонях, оселився тепер у диких пущах. Містика, що плавно переходить у буденність, поступово повертає втрачену допитливість, загострює почуття, і три вовчі шкурки на горищі старої хати викликають болючий спазм у горлі...

Ще не відійшов той щем від перечитаного роману Галини Вдовиченко, як на письмовий стіл лягли «Вовчі історії замку Гербуртів». Я з радістю помітила, як природно вплітаються в розповідь слова місцевої говірки, як письменниця влізає в шкуру людей і тварин, а дух її ширяє над цим напівзабутим світом, огортаючи його теплом любові і співчуття. Ця нова Галина Вдовиченко мені подобається ще більше. Це вже не трохи збентежена карпатською екзотикою львівська пані, а господиня свого маленького царства в селі під Добромилем. Нині вона сама може зцілити від душевної порожнечі того, хто прийде до неї чи просто розгорне цю книжку. Любов творить дива: вона підносить правду життя до художньої правди.

Галина Пагутяк

15 жовтня. Карпати

Кумові потрібна була людина. Без людини нічого не виходило. І він наважився.

Чекати довелося довго. Коли почулися нарешті голоси та сміх й попри розлогий кущ з яскраво-червоними ягодами глоду пройшли дві дівчинки, він навіть не ворухнувся. Такі люди були йому не потрібні.

Щонайменше годину на стежці нікого не було, аж поки знову не з'явився виразний запах, який Кум не сплутав би з жодним іншим, – запах людини, – і з-поміж дерев вийшла жінка. Човгала урозхит, з помітним зусиллям переносючи вагу тіла з ноги на ногу. Через кілька днів у неї народиться дитинча. Вона теж не годиться. Кум навіть не простежив за жінкою поглядом.

Нескінченно потягнулося нове очікування, але Кум умів чекати. Коли смуги холодного вечірнього туману закрили не лише далекі пагорби та потемнілий ліс, а й близькі чагарники з деревами, залишивши самі верхівки, Кум нашорошив вуха, втягнув чутливими ніздрями вогке повітря. До чагарника стрімко наближався чоловік. Молодий, з пружними м'язами та запахом, який нагадав Кумові про Брата. Це було саме те, що треба. Кум нечутно обійшов кущ, обережно ставлячи лапи слід у слід, рівним прямим ланцюжком, й зупинився біля самої стежки.

Юнак, побачивши перед собою щось темне – теля чи пса, – сповільнив енергійну ходу. Зупинився.

– Ти чий? Чого тут?... – запитав він розгублено. Й заляк нерухомо, відчувши, як миттєво змокріла спина.

Перед ним стояв вовк.

Сутулий, гостровухий, з широколобою головою, облямованою «бакенбардами». Уважні очі золотисто-жовтого кольору, видовжена морда, плямиста шерсть кількох відтінків. Хлопчина судомно, коротко й шумно втягнув носом повітря. Звір ледь помітно ворухнув

прямим хвостом – тримав його похило, ближче до землі. Усе своє сімнадцятирічне життя юнак прожив у гірському карпатському селі, але ніколи не зустрічав серед лісу живого сіроманця. Однак те, що перед ним зараз стояв вовк, впевнено заступивши стежку, він зрозумів одразу, всотавши поглядом усі особливості вигляду чужинця й запам'ятавши цю картину на все життя.

Від людини різко повіяло гарячою хвилиною страху – й по тілу вовка пробігло тремтіння. Він теж боявся, але, на відміну від зненацька заскоченого хлопця, мав перевагу – готовність до зустрічі. Кум не зводив з юнака очей. Той, на щастя, не побіг, смикнувся, проте залишився стояти – ноги не слухалися. Кум теж ледве стримався, аби не дременути світ за очі.

Бовванами завмерли обоє на стежці, напружені, з однаково розширеними назустріч один одному зіницями очей.

Вовк мусив зробити свою справу, вибору він не мав. Слід було показати свої добрі наміри – і він привітався, дружньо ворухнувши хвостом. Але хлопчина не зрозумів. Немов варом, його обдало хвилиною гарячого жаху, і він уперше в житті зрозумів значення багатьох банальних словосполучень із втраченим первинним змістом. Волосся стало дибки. Мову відібрало. Слова звільнилися від нашарувань та похідних значень, набули свого первісного сенсу.

Тремтячою рукою хлопець витягнув мобілку, намацав кнопки – засвітилося табло, не показавши жодної рисочки зони. Вовка тієї ж миті відкинуло убік, далі від плями світла, загрозової й небезпечної. Кум зник у густому тумані без звуку, мов привид.

Зони покриття тут немає – хлопець знав це, але ще раз перевірів. До першої хати, де є люди, ще з кілометр. А в тих, попри які він ішов, уже роками ніхто не мешкав. Долав відстань від сусіднього села навпростець, старою дорогою, вздовж темних закинутих хат. Із затягнутих павутиною вікон ніхто б не визирнув на його крик, гукай не гукай. Даремно було кликати на допомогу, та й з горла видерлося тільки слабке сичання. Озирнувся в пошуках гілляки, патики або

каменя – й зустрівся поглядом з жовтими очима: вовк знову стояв перед ним на стежці.

І тут хлопець згадав. Його баба, яка знала безліч казок, колись говорила йому, маленькому: «Як зустрінеш у лісі вовка, скажи: ти вовк і я вовк. Тоді він тебе не рушить».

Побачив свою бабусю так чітко, ніби вона була поруч.

– Т-ти... – видихнув хлопець, – вовк... І я вовк.

Хижак повільно присів, виструнчився, немов зіп'явся на пуанти, – і, як у балеті, переступаючи дрібними кроками, посунувся боком на два-три метри. Постояв кілька секунд, повернувши голову і дивлячись на людину, знову відбіг, запрошуючи іти за ним. Паралізований страхом хлопець не розумів, що відбувається. Він змусив себе просунути ногу трохи вперед по стежці – сіроманець повернувся й повторив свій дивний танець: відбіг, постояв, відбіг, постояв. Вовк поведився не агресивно, але й не давав дороги. Щойно хлопець робив крок, підсвічуючи собі екраном мобілки, звір зникав зі стежки, щоб через кілька секунд знову опинитися попереду. Наполегливо кликав кудись чи виконував дивний ритуал...

Усе відбувалося в повній тиші – людина, і звір, і ліс, і гори втратили голос.

Це тривало півгодини. Якби не годинник на екрані мобілки, могло б здатися – ціла вічність. Хлопець уже зрозумів, що хижак не заподіє йому шкоди, але в думках пульсувало одне: аби ці тортури якнайшвидше закінчилися і він спустився до села, до своїх.

Нарешті Кум припинив метушню й пропустив хлопця вперед, спостерігаючи, як той повільно спускається, задкуючи й намагаючись не повертатися до хижака спиною.

Вовк відвернувся. Він втратив цікавість до того, хто виявився полохливим і нездогадливим. Кілька секунд стояв, опустивши морду, коли раптом нашорошив вуха, прислухаючись до чогось, нечутного для людського вуха. Кілька стрибків – і звір зник у тумані.

I. Жіноча половина

Початок жовтня. Санкт-Петербург

Якби хто запитав: «З якого дива ти купила квиток на потяг «Санкт-Петербург – Львів»? Годину ж тому нікуди не збиралась!» – один з варіантів відповіді міг би звучати так: «Тому що в сумці співала мобілка, а я не змогла її знайти».

Голос улюбленого Джо Коккера у цю хвилину дратував, виводив із себе – ніяк не могла розшукати джерело цього співу в нутрощах місткої торбинки! Хіба можна знайти щось у тому безладі, серед записників, квитанцій, ключів (а ось і ключ від гаража!.. не забула його на роботі, виявляється), паперових носовичків, помад, грошей, авторучок, пластикових карток, парфумів (як тут опинилися одразу два флакончики?), візитівок, туші для вій, флешок, розірваної пачки жуйок (розсипала, мантелєпа!), нерозкритої упаковки колготок... Хай йому грець, отому необхідному мотлоху!

Уже й без того була накручена до нестями: гаратнула зранку добру половину невідкладних справ з довжелезного списку, задоволено помічаючи «галочками» – зроблено! Хоча довелося переробити ще й купу зайвого, того, що забирає сили та поглинає час, залишаючи по собі не спокійне задоволення, а дратівливе виснаження.

І от я вела авто, однією рукою копирсаючись у своїй просторій, з кількома внутрішніми кишнями «біркін», а мобілка все не вгамовувалася. Так поспішала, сідаючи в авто, що поставила сумку на пасажирське сидіння, забувши вийняти мобілку та встромити у підставку для телефону. І тепер, втрачаючи витримку, була готова якнайдалі жбурнути свою сумку – дорогу забавку для енергійних бізнес-леді (ненав'язливе уточнення для моїх понтових замовниць, які все одно не тямили як слід у дорогих аксесуарах). Насправді ж –

доступну й зручну торбу, куплену за триста зелених через Інтернет-аукціон.

Тільки-но мобілка замовкла, я її знайшла. А тоді виявилось, судячи з номера телефону, що дзвонило одне цілеспрямоване діставало, для якого я була потрібною людиною, а він мені – п'ятим колесом до воза. І той впертюх мене таки дістане – не мине й кількох хвилин – своїм черговим дзвінком. А я і без його втручань уже нічого не встигала. Попереджені про катастрофічне спізнення, мене ще чекали на бізнес-ланчі. Але можна було вже викреслювати цей пункт як наразі невиконаний і вирішити питання згодом, по телефону. Натомість ще існував шанс вчасно приїхати на наступну, справді важливу зустріч. Однак уже встрягла в дорожню пробку, з відчаєм розуміючи, що це надовго. Знову повний цейтнот. І знову не маю часу навіть на те, аби зробити найнеобхідніше.

А що для мене найнеобхідніше?

Зараз? Навести лад у торбинці. Зайве викинути, потрібне залишити – щоб на душі стало легше. Бо далі так жити не можна.

Оп-па, зрушили з місця. Давайте, хлопці й дівчата, давайте! Хутчіш, хутчіш! Погнали. Біжи, Лоло, біжи! Загнаних коней пристрілюють, чи не так? Пофігіст-кіномеханік не помітив, як запустив кіноплівку в пришвидшеному режимі, а сам пішов пити каву. Або щось міцніше. Я ж спостерігаю за прискореним миготінням кадрів і вже нічого не розумію, але й погляду відвести не можу.

Ця хвилина пошуків мобілки вирішила все. Інстинкт самозбереження підказав мені: «Стоп! Досить ганяти. Це не життя – це якісь перегони на виживання. Ти не витримаєш. Стоп».

І я розвернула машину в напрямку залізничних кас.

От чому купила квиток на потяг «Санкт-Петербург – Львів».

Або ще такий варіант відповіді – теж чесний і відвертий: через Олега. Свята правда, через нього. Не можу більше залишатися поруч. Опинилась на роздоріжжі: направо підеш – коня втрадиш, наліво підеш – сама згинеш. Куди мені? Хочу додому, у Львів.

– ...Я їду, – сказала, діставшись до нього ввечері.

«До нього», бо у нас «гостьовий» шлюб. Ми не живемо під одним дахом – ми зустрічаємося. Зараз так модно. Хоча спочатку нашою була спільна кімната в помешканні його батьків. Коли я почала добре заробляти, запропонувала чоловікові купити власну квартиру. Він ідеї не підтримав, може, тому, що сам заробляв ледь-ледь, а може, не хотів іти від мами. Я переїхала – він залишився. Тепер зустрічаємось у мене, переважно в суботи-неділі.

Кілька знайомих теж так облаштували своє життя. Дружина одного з моїх замовників живе з дітьми-дошкільнятами в заміському будинку. Чоловік, щоб не витратити час та бензин на далеку дорогу, повертається щовечора в однокімнатну холостяцьку квартиру в центрі міста. Наприкінці робочого тижня приїжджає до сім'ї як дорогий гість, з подарунками та повними торбами смаколиків. Каже, йому так зручно. Не знаю, чи його дружина такої ж думки.

Мені теж зручно. Майже не готую, і у мене завжди чисто. Чоловік доглянутий – мама дбає про його випрасувані сорочки, зібрані по парах шкарпетки, капці на порозі, свіжу пресу в газетниці в туалеті.

– ...Я їду, – сказала йому.

Він навіть не ворухнувся. Сидів, утопившись у м'якому глибокому фотелі, з пультом у руці, з порожньою склянкою біля ніг, не відводячи каламутного погляду від телеекрана. Спав з розплющеними очима, чи що?...

Показували виступ відомого гумориста: бездарний клоун сипав банальностями й робив багатозначні паузи – глядачі в залі вмирили від сміху.

– Цікаво?

Нульова реакція.

– Був у майстерні?

Скляні порожні очі та глуха мовчанка. Він не вдає, справді не чує. Так само не чує і не бачить того, що відбувається на екрані телевізора.

Чого до хлопа вчепилась? Навіть якщо й був, навіть якщо й брався за пензлі та фарби – що з того? Довше години не працював. Робота

над черговим шедевром у мого чоловіка просувається як мокре горить.

– ...Кутасов приводив одного папіка, – озвався Олег, ледве повертаючи язиком, – усе ж таки чує! – і той сказав...

Глянув на мене, спробував сконцентрувати погляд на моєму обличчі.

– ...що готовий заплатити за мою картину... п'ятсот доларів! – У його голосі бриніла неприхована гордість за себе. – А я йому сказав: на цю роботу черга стоїть! – Олег голосно гикнув й додав: – Десять покупців! Ви – одинадцятий.

– Доведеться бідолазі довгенько чекати...

Олег кинув у мій бік недобрый погляд, потягнувся за пляшкою на підлозі.

– Додай нуль до своєї ціни, – не втрималась я, – і у тебе на цю картину залишиться один покупець. Усе в житті коштує рівно стільки, скільки люди готові за це заплатити. А ще краще – не пий, тоді й працюватимеш швидше...

– Супер-пупер-майстер з продажів! Ги-ги-ги... Рівних тут тобі немає! – корок вискочив з Олегових рук на підлогу, останнє моє зауваження він пропустив повз вуха. – Ти а-ас у цій справі у на-ас...

І ці слова, і вираз його обличчя, і те, що я чомусь вперто намагалася викликати чоловіка на розмову (хотіла ще раз переконатися, що прийняла правильне рішення?), – усе зараз було жалюгідним.

Він наповнив склянку, хлюпнувши вином на білий вовняний килим. На обличчі читалася відраза.

Очі в Олега червоні й випуклі, ніби в окуня. Він у такі хвилини робився копією своєї мами, яка час від часу дивилася на мене таким самим риб'ячим поглядом.

Учора ввечері у розпал відкриття нової експозиції в моїй галереї він мав такий самий погляд. Численні гості спілкувалися групками, тримаючи в руках тарілки та келихи, коли раптом пролунало

вимогливе... «Ану йди сюди!» Олег кликав офіціанта, який обносив шампанське на іншій половині зали.

«Гей, я до кого звертаюся?!» Й без того вже червоне обличчя мого чоловіка вкрилось хмільними плямами. Гості не могли збагнути, чого це він розлютився. Натомість я знала: зараз йому здавалося, що його хочуть принизити привселюдно відсутністю уваги. І хто?! Обслуговуючий персонал! А він цього терпіти не збирався. На нього почали озиратися. Хлопчик-офіціант теж повернув голову до епіцентру скандалу. І зрозумів, що те викличне «Позакладало, чи що?!» стосувалося саме його, а не когось іншого. Обличчя юнака спалахнуло, мов у підлітка.

Одні старанно вдавали, що не звертають уваги на шум, інші повитягували шиї, намагаючись не пропустити жодної деталі інциденту. Тримаючи на обличчі гідну, як мені здавалося, усмішку, й припускаючи, що збоку вона виглядає досить безпорадно, я просувалась до Олега. З іншого боку в тому ж напрямку покwapом наближався заскочений хлопчик-офіціант.

Я готова була крізь землю провалитися.

...Як довго живе любов без поваги?

Практика свідчить: іноді довго. Навіть усе життя. Який відсоток любові містить прив'язаність до людини, яка занадто часто дає підстави себе зневажати? Якщо б кохання включало в себе повагу, автоматично, як необхідну складову, тоді б не бажали молодятam досвідчені люди: «Кохання, поваги, взаєморозуміння!» Саме так – окремо й через кому.

...Колись давно, хильнувши зайвого, Олег ставав подібним на сонну дитину. Траплялося це украй рідко, так рідко, що навіть смішило мене. Несинхронно кліпаючи обважнілими повіками, Олег лагідно прощався з усіма та йшов спати. Коли я вперше побачила його добряче напідпитку, не одразу й зрозуміла що сталося, чому він такий кумедний. Второпавши – розреготалась. А тут і сусідка надійшла, побачила мою реакцію й скрушно похитала головою: «Чого смієшся, дурненька?...» Її чоловік, алкоголік зі стажем, часто

запивав, і тоді за стіною було чути дзвін посуду, крики дорослих та дитячий плач. Сусідка реагувала на кожного п'яного чоловіка, як бик на червону шмату. Такий у неї виробився умовний рефлекс.

Я й справді не помітила небезпечного переходу: на зміну захмелілій розчуленості на підпилого Олега надто швидко почала накочуватись свинцева хвиля роздратування та підозр. Він прискорено долав стадію розслабленої лагідності й без причини робився агресивним, шукаючи, на кому зірвати злість. Найчастіше це була я. І що важливіша подія при цьому відбувалася, що поважніші люди збиралися за столом, то більше він намагався опинитися в центрі уваги й тим очевидніші глупоти виговорював. Я ловила на собі співчутливі погляди. А він наступного дня нічого не пам'ятав.

Або вдавав, що не пам'ятає.

...Однокурсниця Марія, подруга зі студентських часів, почувши про те, що їду у відпустку на два тижні, зраділа новині – її голос радісно забринів у телефонній трубці:

– Нарешті, трудоголіку! Згадала про право на відпочинок? Я вже й забула як ти виглядаєш. А Олег?... Ну, шкода... Дивись лишень, не застрягай у Львові. Давай до нас, у гори! Хоч на кілька днів. Молока з-під корови поп'єш, здоровим повітрям подихаєш, по гриби підемо. Знаєш, які у нас зараз опеньки?! Нема як додому донести – доводиться куртки з себе знімати... Як для чого?... Побачиш, для чого. Приїжджай!

І мені закортіло якнайшвидше опинитися в тому далекому селі, у глухому закутті, де за горою синіли вже польські Бескиди.

Передала справи своїй помічниці Світлані, тож два тижні вона без мене протримається без проблем. Час для відпочинку я вибрала невдалий – жовтень, розпал нового виставкового сезону і кілька проектів на різних стадіях реалізації. Ми щойно відкрили виставку, результат тривалої підготовки моєї творчої бригади. Саме час працювати, брати замовлення. Але відкладати далі перепочинок було нестерпно. Біля серця дедалі відчутніше вібривала струна, і все частіше хотілося безпричинно плакати.

...Поїзд виявився тим самим, «ковбойським» – розхитаним та розшарпаним, як кілька років тому. Коли я, вчорашня випускниця Львівської академії мистецтв, переконана у власній неординарності та закохана в генія-аспіранта з берегів Північної Пальміри, рвонула за ним у плацкартному вагоні – підкоряти Пітер.

І тоді, і тепер зі мною їхали молодята. Крива замкнулась, окресливши коло від точки до точки. Тільки тоді то були гамірні студенти, а тепер – романтична мовчазна пара років тридцяти. Коли з горішньої полиці звішувалася рука, роблячи в повітрі вітально-пошуковий жест, їй назустріч уже тягнулася рука знизу.

У сусідньому купе хлопці-заробітчани, що поверталися додому, раз у раз бадьоро виголошували «Будьмо!» й співали на увесь вагон: «Горіла сосна, палала! Горіла сосна, палала, під нев дівчина стояла, пів нев дівчина стояла...»

Горілиць я лежала на верхній полиці з книжкою в руках і раділа, що нікому не видно мого обличчя. Сльози бігли по скронях, лоскітливо заповзали у вуха, а сусідам знизу здавалося, що мовчазна сусідка, тримаючи над собою роман, занурена в читання. Але там, де душа, тремтіла натягнута струна. Ніколи в житті не влаштовувала ганебних сцен, але зараз боялася, що тонка нитка увірветься і я вибухну істерикою без будь-якої зрозумілої для випадкового свідка причини. Чи то від голосного співу хлопців-сусідів у вагоні, чи то від запаху ковбаси та варених яєць у купе. Краще не рухайте мене, не зачіпайте і, Боже збав, не запитуйте, що зі мною.

Львів

...Дрібним дощиком, полисками мокрого асфальту та запахом міської вогкості та опалого листя – фірмовий прийом! – зустрів мене Львів. Узяла таксі, збивши ціну майже наполовину одним коротким зауваженням: «Я львів'янка, прошу пана». Рідне місто постало крізь

автомобільне вікно домашнім, ніби дитяча кімната у помешканні батьків.

Мама з татом метушилися біля мене, заважаючи одне одному, не знали куди посадити, чим нагодувати і весь час переймалися милими серцю дрібницями. На столі стояв той самий фаянсовий півник-сільничка – кобальтовий, з позолоченим розписом по білому, з червоними дзьобом та гребенем і корком під хвостом. Стіну підпирав радіоприймач-колгоспник. Думала, таких уже ніде немає, натомість тато не збирався його міняти на жоден інший.

Поки я розповідала про свої успіхи, мама смажила рум'яні деруни, а тато розтирав у полумиску базарний сир зі сметаною, аби було у що мачати картопляні плячки. Посідали за стіл, накритий цератою в соняхи, і, слухняно погоджуючись на добавки, я забула про те, що картоплі не їм.

У моїй кімнаті майже нічого не змінилося, навіть немодна тепер кімнатна рослина «бабині плітки» звивалась по нитці, закріпленій цвяшком на стіні.

Наступного дня прогулялася бруківкою в центрі міста, пригадуючи, які крамнички та кав'ярні були колись на місці нових. Побачила назву «Пінгвін» біля Опері, не втрималася, зайшла всередину. Такого не буває! Той самий інтер'єр кафе, те саме морозиво кульками у креманках із нержавійки і такий самий молочний коктейль, який ми тут замовляли після примусових шкільних відвідин «Запорожця за Дунаєм». Новому власникові вдалось обійтись без змін, а тепер уже й не варто нічого змінювати, бо особливість «Пінгвіна» у його випадково збереженій атмосфері дитинства кількох поколінь львів'ян. Тепер саме цю випадково збережену старомодність слід підкреслювати й подавати як раритет.

На площу Ринок пішла через пасаж Андріоллі. Туристи фотографували його побиті століттями принади, націливши об'єктиви вгору, на рівень внутрішніх балконів з розвішаною білизною, на вікна з вазонами алое. Замовила кави, комфортно почуваючись за вільним столиком у режимі споглядання. Подивитися є на що.

Он бабусі, точнісінько як дівчата-школярки, завзято обговорюють новини, не помічаючи нічого навколо. Дивакуватий пан у клоунській кепці театралью жестикулює, розмовляючи з трьома котами, що дрімають на вході, який веде просто з вулиці у квартиру.

Коли минулого разу приїжджала додому, в компанії львівських художників ми вивели формулу взаємозв'язку між наявністю міських диваків та здоров'ям міста. Сиділи на Вірменці за столиком, винесеним на вулицю. Мій приїзд до Львова збігся з перебуванням у рідному місті художника Юрія Чаришнікова. Він давно жив в Америці, але за будь-якої можливості приїжджав додому, працював тут і знову повертався в Штати.

Заслухалися тоді одного міського вар'ята. Він усміхнувся мені здалеку, я вирішила, що то знайомий – і привіталася. Сприймавши це як запрошення, підійшов до нас – дивний, незграбний, бурмочучи на ходу: *«...У ванні корол золотистий плюскоче, наче з піни панна...»* Дочитав увесь вірш до кінця і, усміхнувшись, без паузи видав про *«молодість тверду і кучеряву...»*. А тоді: *«Мов птах, співає телефонна трубка...»* І далі: *«Лежу, мов мудрий лис, під папороті квітом...»*

Дірку під пахвою в піджаку було видно щоразу, коли декламатор робив змах рукою. Коньяк на нашому столику його не приваблював, він потребував слухачів. Тверезий, безпосередній як дитина, читець, мабуть, був літературознавцем або актором, що з'їхав з глузду. Пішов від нас, жестикулюючи та бурмочучи під ніс досконало вибудовані фрази про поезії Богдана-Ігоря Антонича. Проводжаючи його поглядами, ми вивели закономірність: наявність фриків свідчить про духовне здоров'я міста. Бо за тоталітарного устрою спостерігається або відчутний дефіцит диваків на вулицях, або ж цілковита їх відсутність.

«У Нью-Йорку кількість фриків – найпомітніша серед усіх відомих мені міст, – навів аргумент зі свого заокеанського життя Чаришніков. – У Нью-Йорку аж зашкалює». Ми тоді домовилися до того, що по суті кожен із нас фрик, бо діапазон нормальності в

нашому сприйнятті набагато ширший, аніж у тих, котрі вважають себе нормальними.

...Мене видзвонила колишня однокласниця, я погодилася на зустріч, але згодом пошкодувала. Її цікавив лише власний бізнес та корисні зв'язки, усі розмови крутилися довкола цього. Вона займалася газом, працювала в посередницькій фірмі. У школі, наскільки пам'ятаю, мала тверді «трійки» з усіх предметів, а тепер виявилася діяльною та напористою. Про таких жінок кажуть – «кінь з яйцями».

Я замовила качку під апельсиновим соусом. На тарілці закарамелізовані часточки апельсина апетитно сусідили з рум'яною качкою, завбільшки з голуба, зеленню руколи та ляльковими помідорчиками чері. Враження, однак, псував вибір однокласниці, яка із задоволенням потягувала екзотичний коктейль, на який я намагалась не дивитися. Це була фуагра, але дивна. Гусяча печінка, доведена у блендері до стану рідкого питва, – страва невизначеного та неприємного кольору. Ми замовили грузинське мукузані, номерну пляшку, каву молінарі й врешті-решт залишили в ресторанчику місячну зарплату менеджера середньої ланки і вбиті пустопорожніми балачками півтори години.

Я прагнула бездіяльності та відпочинку, але не настільки безглуздох.

Від такого байдикування втомилася ще більше. Однокласниця витягнула з мене обіцянку прийти на засідання місцевого клубу ділових жінок. «Хочу здивувати своїх бізнес-партнерів, – довірливо розкрила вона карти. – Нічого робити не треба. Просто прийди, гаразд? Поможи подрузі по старій пам'яті!» Слово «подруга» рипучим смичком ковзнуло по струні у грудях, видобувши фальшивий звук. Яка вона мені подруга?

Наступного дня я вирішила зробити батькам приємне – запросила маму з татом на обід у цей ресторан. Але ніхто з нас не отримав очікуваного задоволення.

Мама взяла до рук книжку-меню у шкіряному паспарту, і в неї вихопилося: «Це що? Сто дев'яносто вісім гривень за салат?! А сік – вісімдесят?...» Її обурення було щирим та надто гучним.

– Це свіжовичавлений сік, – упівголоса пояснила я. – Хочеш апельсиновий?

– Хіба я з глузду з'їхала? – не заспокоювалася мама. – За такі гроші можна вдома цілий тиждень харчуватися!

Обід проминув в удавано-безтурботній напруженій атмосфері. Батькам так і не вдалося розслабитися – вони вибирали страви не за бажанням, а за ціною, тому замовили найдешевше і знайшли згодом купу недоліків на своїх тарілках. М'ясо було недостатньо просмаженим, салат – недосоленим, вино – кислим.

– Краще пішли б у «Ліхтарик» на нашій вулиці, – бідкався тато. – Взяли б по відбивній та смаженій картопельці, оселедчика з цибулькою замовили, маленьку карафку горілки до нього – ото було б свято! – мрійливо зауважив він, схрестивши виделку та ніж на тарілці з королівськими креветками-гриль...

– Який «Ліхтарик»? – охолоджувала його запал мама. – Краще я вам вдома чебуреків насмажу. Хочете чебуреків?

– Хіба з пивом, – погодився тато.

...Наступного дня мені довелося давати інтерв'ю.

– Доцю, тобі з газети телефонують, – урочисто повідомила мама зранку, тримаючи слухавку перед собою. – Знають, що ти у Львові!

Поки йшла до телефону, придумала собі відмазку: їду в гори, нічого, на жаль, не вдасться, вибачте... Однак журналістка дитячим голосом повідомила: у нас є рубрика «Славетні земляки», давно чекаю вашого приїзду, знаю майже все, що пише про вас російська преса, а про те, що ви у Львові, довідалася від своєї старшої сестри, вашої однокласниці... Я спробувала було відкараскатися – не вийшло. Хватка у власниці дитячого голосу виявилася як у справжньої акули пера.

Довелося вибиратися з розношених джинсів і теплої куртки-бобки, робити макіяж. Добре, хоч зустріч призначили у кав'ярні поблизу мого будинку.

– У своїй серії «Абортарій» ви зображаєте жахливі речі, – увімкнувши диктофон і поставивши його на столик, скоромовкою почала журналістка, подібна на дівчинку-старшокласницю. – Жахливі речі в розкішних інтер'єрах. Чому так? Для чого?

– Вас мої картини шокують? – перепитала я. – Саме цього я прагнула. Якщо мої картини викликають таку реакцію, зачіпають за живе – мети досягнуто. Ви розповідатимете комусь побачене, обговорюватимете свої враження... Вони довго не відпустять. Якщо ж ефект буде тимчасовим і ви все забудете, закривши журнал, альбом, сайт чи... де ви бачили мої роботи?... мені буде шкода. Не для того я бралася за пензлі та фарби...

Дівчинка скосила очі на диктофон, перевіряючи, чи все гаразд, і змінилася на обличчі.

– Ой! Плівка не крутиться! – пробурмотіла вона. – Що таке? Почекайте, будь ласка... Зараз... Вибачте, я зараз.

Вона намацала щось на spodі свого вельветового наплічника з багатьма дешевими прикрасами на шпильках, витягнула упаковку нових батарейок, розірвала папір тремтячими пальцями, поспіхом почала вставляти їх на місце старих, помиляючись із полярністю і від того ще більше ніяковіючи.

Я мовчки всипала в горнятко ложку цукру, повільно розмішала, намагаючись не дивитися журналістці під руки. Її диктофон застарілої моделі ожив, заблимав зеленим оком – вона перевела дух і натиснула на клавішу запису.

– Мене понад усе цікавить жіночий світ. Не саме кохання, а його зворотний бік, – почала я спочатку. – А от чоловічий світ та його мистецтво, відверто кажучи, не дуже. Хіба як галерейницю... Вагітність, пологи, аборти – це речі, про які варто говорити відверто або не говорити взагалі. Те, як це роблю я, є шоковою терапією...

Зробила ковток – кава була чудова, як завжди у Львові. Дівчинка кинула ледь помітний погляд на диктофон – переконалася, що плівка крутиться.

– Ми не уявляємо свого життя без Інтернету та мобільного зв'язку, а за кількістю абортів попереду планети, – я теж чомусь подивилася на диктофон.

– Ви – чи ми? Вибачте, Росія чи Україна?

– І ви, і ми. Звідси – певні сюжети, певні контрасти...

– От ви зараз говорите, а у мене перед очима та ваша робота, де жіноче крісло в кабінеті лікаря, але є у ньому щось від трону. Оксамитове сидіння... Інструменти гінеколога на золотій подушці... Або інша робота – ембріони в банках, на дубовому антикварному столі – розгорнуті медичні атласи, старі книги з гінекології...

Дівчинка почувалася впевнено, від розгубленості не лишилося й сліду.

Вона хотіла справити на мене враження своєю обізнаністю. Я терпляче чекала запитання.

– Кажуть, що ваша творчість – це колективна робота, – зробивши невеличку паузу, вимовила журналістка. – Скажіть, це правда, що на вас працюють інші художники?

Вона витиснула із себе сміливе запитання, але юний голос зрадницьки затремтів.

– Правда, – погодилась я. – Саме така організація роботи дає найбільший ефект. Ідеї – мої, загальне керівництво – моє, а деталі виписують інші, фахові талановиті майстри. Або я займаюся першим етапом, виконую основну роботу, а далі беруться за справу помічники. Фінальні акценти розставляю згодом.

– Але робота виходить під вашим іменем...

– Звичайно, під моїм! Чи треба подавати увесь список, включаючи автора рами? Моє творче псевдо – це спільний бренд, торгова марка. За нею – кілька художників. Є майстер і є підмайстри... Часи митців-одинаків, що місяцями працюють над однією картиною, минули. Сьогодні художник мусить працювати швидко, оперативно

постачаючи на ринок нові твори і навіть нові варіанти одного й того ж твору. Упіймав хвилю – тримайся на гребені, давай те, у чому є нині потреба. Бо завтра виникне потреба в іншому.

Дівчинка не зводила з мене очей. Вона забула про свій старенький диктофон.

– А як уживаються під одним дахом два художники? Чи не ревнує вас чоловік до успіху?

Вона таки справді добре підготувалась до інтерв'ю. Особливо з огляду на те, що напередодні з її сестрою ми цих тем не торкалися.

– Важко уживаються, – усміхнулася, відчуваючи дрижання внутрішньої струни. – У чоловіка депресії, в хаті скандали...

Допила каву, увімкнула в мобілці звичайний режим дзвінків, який півгодини тому перевела на беззвучний, і сховала телефон у торбинку.

– А як ви... – почала було журналістка нове запитання.

– Вибачте, – зупинила її, – сьогодні їду в гори, мені вже час збиратися...

– Я вас сфотографую, – миттєво відреагувала журналістка. Спалах не дав навіть волосся поправити. – Ще раз! – реакція у неї була блискавична.

Моєю відповіддю була щира усмішка в об'єктив. Молодець, дівча. Кує залізо, доки гаряче, далеко піде.

Willa Anna

По обіді виїхала в село до Марійки – на батьковій «Таврії». У бардачку лежала довіреність на водіння «Жабки» – так ми з татом називали її через зелений колір. Не раз пропонувала батькам поміняти авто, подарувати комфортну недорогу іномарку, але вони любили непрезентабельну «Жабку». І вона з усіх своїх сил намагалася виправдати їхню прив'язаність.

Поставила в переносний CD-плеєр компакт з аудіокнигою – люблю слухати в дорозі книжки. Учора в супермаркеті згадала, що їхатиму за маршрутом героя Ярослава Гашека, але у зворотному напрямку – від Львова до Нижанкович на кордоні, та й купила комплект з чотирьох дисків «Пригоди бравого вояка Швейка». Ще й улюблена «Аліса в Країні Чудес» Льюїса Керролла потрапила на очі, час звучання – дві години, тобто стільки ж, скільки перебуватиму в дорозі. Але тепер бажання слухати зникло. Нагодувала «Жабку» бензином на заправці та й їхала у тиші, зосередившись на дорозі та своїх думках.

...Слова мали б наближати людей до істини, а вони нерідко викликають зворотний ефект. Хочеш висловити думку, ретельно добираєш слова – а виходить брехня. У кожному моєму інтерв'ю траплялася думка чи констатація факту, які наступного ж дня, ба навіть того ж самого, життя викручувало навиворіт, заперечуючи «усе вищесказане».

Не втримувалася правда життя в лещатах застиглих формулювань.

Колись я впевнено озброїлась двома перевагами успішного митця – епатажністю та інтенсивністю роботи. З епатажністю проблем не виникало – ідеї фонтанували, реалізація не барилася, натомість особистий трудоголізм швидко довів: річ не стільки в інтенсивності, скільки в потребі оптимально організувати процес. Так виник авторський бренд, за яким стояла не лише я, а й мої талановиті помічники.

Це була добре організована гра в чотири руки. Трьох правих і однієї лівої, бо один з нас був шульга.

Таке ноу-хау – відлагоджена робота колективом на одне ім'я – виштовхнуло мене на гребінь популярності та фінансового успіху. Усі задоволені. Галерея процвітає. Мені, як фронтмену, тобто фронтвумен арт-групи, доводиться давати інтерв'ю, коментарі, брати участь у телешоу, світитися на екрані та в мас-медіа. Формулювати думки вголос. Але публічно щось озвучивши, незабаром

переконаюсь у протилежному. Заперечиш щось без тіні сумніву – чекай потрапляння в тенета власної категоричності. Зафіксуєш певну ситуацію словами – і не встигнеш замовкнути, а вона вже змінилася. Навіть у особистісних речах.

Достатньо було сказати в інтерв'ю, що між мною та чоловіком повне взаєморозуміння, як найближчим часом ми вже завзято сварилися. Зізнавалася в нелюбові до хатньої роботи – і наступного ж дня зі мною ставався напад охайності, мене підхоплювало бажання створити в хаті затишок і я влаштовувала генеральне прибирання з пересуванням меблів та винесенням кількох мішків непотребу на смітник.

Не сьогодні в мої думки потрапила бацила сумніву: чи все роблю правильно? Дівчинка-журналістка запитала, і знову ворухнувся сумнів стосовно певної штучності в роботі методом артїлі. Було в ньому чимало переваг, але й недоліків не бракувало. Дивлячись на сіру стрічку дороги, змушена була зізнатися: мені набрид цей передовий колгосп мого імені...

Мчала на зухвалій, як для «Жабки», швидкості. Якщо колись купуватиму замиський будинок, він ховатиметься від міста на значній відстані – достатній, аби відчувати смак втечі. Щоб довго миготіли за вікном поля, ліси та пагорби, а стрічка дороги розкручувалася й розкручувалася з-під коліс. Аби одна реальність поступово перейшла в іншу, а я за той час отримала б можливість вистигнути від напруги, як та вимкнута перегріта піч. І насолодитись розкішшю мовчання. Отож в аудіокнижках не було зараз потреби.

За Самбором призахідне сонце засліпило очі, заливаючи дорогу золотом. Їхала в нереальній золотій дійсності. Сонце пересунулось у правий від дороги бік і блимало тепер азбукою Морзе у ще густих кронах придорожніх дерев. Об'їхала гору – і сонце знову опинилося зліва.

Уже майже дісталася до Старої Солі, коли побачила при дорозі двох жінок. Молода намагалася зупинити машину, підтримуючи

вільною рукою бабусю. Пізно побачила – майже проскочила повз них, але пригальмувала, здала назад, відчинивши дверцята.

– Прошу пані, чи не будете ласкаві підвезти до Старої Солі? – сказала молода, зазирнувши до салону. – Мені бабцю треба в лікарню доправити.

– Сідайте.

Бабуся на мене навіть не глянула. Мовчки вмостилася на задньому сидінні, повернувши голову до вікна. Погляд людини, заглибленої в себе. Здавалося, навіть не чула, про що ми дорогою розмовляли з дівчиною.

– Зараз у Старій Солі, при дорозі, буде костел святого Михайла, а ліворуч – лікарня... – попередила молода. Вона напружено витягнула ший, боячись пропустити зупинку і завдати мені клопоту.

– Де ж вона? – не зрозуміла я, коли ми майже порівнялися з напівзруйнованим костелом, вкритим риштуваннями.

Лікарні при дорозі не було.

– Лікарня трохи нижче. А тут поворот. Дякую, ми дійдемо...

– Я завезу. Тут повертати?

– Авжеж тут, – зраділа дівчина. – Он той особняк з похиленим шпилем на вежці...

Вона ще не встигла договорити, а я вже побачила дивний будинок.

В оточенні сільських хатин він виглядав чужинцем – як порцеляновий супник на простому дощаному столі з дерев'яними ложками.

– А хто найбагатший? – раптом озвалася мовчазна бабуся.

Я здивовано подивилась у дзеркало на лобовому склі. «Прошу?» – вже мало не зірвалося з язика. Проте жінка ні до кого не зверталася.

У люстерку можна було бачити вираз її обличчя – вона говорила сама з собою.

– Той, хто не має нескінченних бажань, – голос її звучав дещо хриплато. – А хто найбільш бідний? – знову озвалася вона і, зробивши паузу, завершила: – Захланний.

У дзеркалі було видно, як бабуся несподівано витонченим рухом обсмикнула рукавички. Була вона одягнута дуже просто, але рукавички, на які я лише тепер звернула увагу, справляли таке ж дивне враження, як діалог пасажирки із самою собою. На мешканку придорожного села вона аж ніяк не була подібна.

– Ось тут, – показала мені рукою дівчина, не звертаючи жодної уваги на бабуся, і потягнулася до своєї торбинки – за грошима. Я зупинила її, вона помітно зраділа, щиро сказала «дякую».

Особняк, у якому розмістилася лікарня, приголомшував неподібністю на сусідів. Це, без сумніву, стиль сецесія, як його називали на цих теренах сто років тому, або модерн – у північно-східному варіанті, або ар-деко – у європейському формулюванні. Асиметрична вежа, багатий рослинний декор – ліпнина у вигляді пагонів, листочків та квітів. Нічого схожого не сподівалася тут побачити.

Бабця спокійно спостерігала крізь вікно автівки за голубами на подвір'ї лікарні. Вона не мала наміру залишати салон, сиділа, не роблячи жодних спроб вийти назовні.

– Давайте допомогу, – запропонувала я.

Хотілося не лише довести дивну пасажирку до дверей лікарні, а й роздивитися зблизька пишну архітектуру. Бабця слухняно вийшла з авто і вперше уважно подивилася на мене...

– Анно, – сказала вона строгим голосом. Я здригнулася, почувши своє ім'я. – Ти поводишся мов та дикунка! Цілковита дикунка!

Не знайшла, що їй відповісти. Вона похитала головою, махнула рукою в рукавичці й пробурмотіла:

– Коли прапор в'ється, про голову не йдеться.

Вона не мала потреби в співрозмовникові: запитання вона б не почула, відповіді її не цікавили. Я ніколи не лізла в кишеню за словом, але зараз, принишкла й розгублена, мовчки подала старій пані руку. Вона сперлася і, не повертаючи голови, кинула в бік своєї супутниці:

– Каву подаси в альтанку! У розенталівському сервізі. Білосиньому. І не забудь нарізати жоржин до вітальні.

Молодиця мовчки заклала руку старенької собі попід лікоть, і ми повели її вздовж зарослих кущів. Вона йшла, оглядаючи будинок поглядом господині.

Особняк постав перед очима в усій красі. Обрамлений гілляччям дерев, виглядав зараз немов картинка у книзі – гарний, пошарпаний, щедро оздоблений ліпленими віночками, квітами, гірляндами. На другому поверсі впадав у вічі кам'яний напис з двох слів, роз'єднаних вікном: WILLA, – а через вікно – ANNA.

Навіть без слів було зрозуміло, що будиночок цей жіночого роду, але архітектор чи господар ще й письмово підтвердив. Від колишньої сліпучої красуні, доля якої виявилася несправедливо тяжкою, неможливо було відвести погляд. Ще вище, у ніші фронтона, добре видно скульптуру, мабуть, якогось святого, а по обидва боки від ніші – рік зведення будинку: цифри 19 – по один бік, 11 – по інший.

Однак найсильніше враження справляв сильно похилений шпиль на башточці. Здавалося, кілька порухів сильного вітру – і витончена робота, яку вивершував досконалий металевий візерунок, опиниться на землі. Дах колись прикрашали чотири кулі. Якби не одна, що збереглася, важко було б здогадатися, що трималося колись на грубих металевих штирях.

Дім був настільки дивний і настільки не вписувався у своє оточення, що я майже не здивувалася, прочитавши на табличці біля входу: «Неврологічне відділення».

Повернулася за кермо і кілька хвилин не торкалася ключа запалювання.

...За Старою Сіллю пейзаж на обрії змінився. Сонце зникло, навіть не помітила куди – чи то сіло за довге блакитне пасмо, чи сховалося за далеким лісом. Щойно було – і вже немає.

Коли промайнув придорожній вказівник «Муроване», з суцільного пасма чітко виокремилися дві гори, які за формою нагадували жіночі груди.

Хоч як дивно, пам'ятала це місце – ми зупинялися на цьому перевалі, коли на останньому курсі всією групою їхали до Марійки на весілля у її пограничну далечінь. Побачивши гірську панораму, закричали: «Зупиніться, зупиніться!» – та й заклакли на повороті, забувши про команду «Дівчата – наліво, хлопці направо». З'ясувалося, що тримаємо путь за ті гори. І тоді немов сама знайшлася назва «Загруддя», а хлопці запропонували свій варіант – «За пазухою».

Тему грудей розвинув Марійчин дядько – він гонорово приїхав за студентами старим роздובаним автобусом аж до самого Львова, розважав молодняк своїми жартами: «У Старосамбірському районі є три найгарніші села: Велика Передільниця, Волосянка та Муровані Ляшки...»

І перший реготав по-школярськи над своїми дотепами.

Зупинилася на узбіччі. Повітря прозоре і смачне, ніби джерельна вода. Дві однакові гори синіли в призахідному тумані. Серпантинном униз звивалась дорога, аби далі знову вискочити угору, ще вище, назустріч мальовничим краєвидам. Чому я так рідко тішу себе дрібними радощами? Від них – найбільша втіха. Зупинитися і вийти з машини – така проста, усім доступна насолода. Спостерегти зміни в деревах та траві, відчутти різницю між денним та вечірнім повітрям. Запам'ятати гру кольорів та відтінків на жовтневих пагорбах. Куди я постійно жену?

Намагаюся усюди встигнути, а досягаю протилежного – усе проходить повз мене, однаково не встигаю. Що далі – то більше не встигаю.

У ці вечірні хвилини осінь відверто демонструвала мені свої принади – вона достигла, ніби пізнє яблуко, а я навіть не помітила, як вона переходить із однієї стадії в іншу. Пам'ятаю лиш перший дзвіночок, коли вийшла з дому на своєму проспекті Корольова – і

побачила під деревом кілька жовтих листочків. Літо, серпень, і думка: незабаром осінь... Пропустивши всі проміжні зупинки, немов прокинулась здивована: люди добрі, який розкішний зрілий жовтень!

Дерева вздовж дороги починали облітати з нижніх гілок.

Посередині листя було жовтим, а верхівка ще залишалася зеленою. Осінь піднімалася від землі до неба. Можливо, це загальне правило, якого дотепер не помічала?... Е ні, у кожного дерева – свій характер. У довгому волоссі придорожніх верб вже блимали сріблясто-жовті нитки, що нагадувало мелірування тоненькими смужками по зеленому. Старіючі верби художники малювали вже тисячі разів... А такими, може, лиш я їх побачила.

...У жовтні сутеніє рано. Останні кілометри долала вимушено повільно, обережно об'їжджаючи ями. Дорога – для відчайдухів-екстремалів та для тих, хто не має вибору. Смерть ходовій частині – як і понад десять років тому, коли ми їхали гамірною студентською ватагою. Побитий асфальт зійшов клаптями, часто-густо залишивши баюри, заповнені брудною дощівкою. «Жабка» гідно проходила випробування, дедалі більше нагадуючи військовий бетеер. Коли повернули на ґрунтівку, всюдихідна «Таврія» відчула себе впевненіше і поскакала, мов кізочка.

Дорога була майже безлюдна. У густих сутінках вже за Добромилем побачила самотню фігуру на дорозі. Зауважила її лише завдяки «підсвітці» на одязі. Провінційна гусяча звичка – ходити в сутінках посеред дороги. У непохитній впевненості, що водії тебе бачать здалеку...

Марійчина хата

Марійка стояла біля розчахнутих навстіж воріт, чекала, запнувшись у вовняну картату хустку.

Серце підстрибнуло, закалатало. Я вискочила з машини, не заглушивши мотора. Подруга обійняла мене, відсторонилася, аби роздивитись. Її очі сяяли.

– Чого стоїш на холоді? – дорікнула їй. – Ти ж сказала – крайня хата за розлогим дубом. Я б не заблукала!

– Хто вас, пітерських, знає! Ще трохи – і кордон. Пояснюй потім хлопцям на заставі, як ти опинилася в прикордонній зоні.

Я з насолодою втягнула носом вечірню прохолоду:

– Боже! Яке повітря! Роби, Марійко, з цим повітрям закрутки – і продавай у мегаполісах. Попит гарантовано!

Марія засміялася.

– Заїжджай сюди, – показала рукою. – Сюди давай, за стодолу.

У сінях дерев'яної хати зі мною чемно привіталися дівчатка-білявки, Оксанка й Наталочка. Вони зашарілися від обіймів та поцілунків, розгубившись, презирнулися. Не знали, чи можна вже розгортати подарунки, а чи краще без зайвого поспіху вийти з пакунками в сусідню кімнату і вже там дати волю цікавості. Дівчата були майже одного зросту, хоча одна вже в третій клас пішла, а друга лише місяць тому стала першокласницею. Першокласниця не мала верхніх передніх зубів, вона дуже кумедно й зворушливо виглядала, коли усміхалася.

Марійчин чоловік Петро посивів та схуд. А мама – пані Оля – залишилася такою ж, якою була в часи нашого студентства. Уже тоді вона видавалася нам старшою жінкою, особливо через спрацьовані руки з синіми випуклими жилами. Я пам'ятала її покручені пальці з хворими суглобами та темними тріщинками на загрубійшій шкірі. Пані Оля накривала на стіл – притрушувала щойно зварені вареники смаженою цибулею. Запах у хаті стояв такий, що рот миттєво наповнився слиною. Вже й забула, як пахне цибуля, смажена у свіжому смальці.

– Давно на тебе чекаємо. Давай одразу за стіл, доки не вистигло! – закомандувала Марія. – Усе решта – потім.

– Обіцяла молоком відпоювати, – нагадала я, побачивши стіл, – а наготували, як на весілля.

– Йой! – озвалася пані Оля, відставляючи вбік макітру з варениками і розв'язуючи фартух. – Я ще корови не здоїла. Зара буде молоко, зара.

Вона збиралася негайно бігти до стайні.

– Пані Олю, – зупинила її, – це в мене жарти такі недолугі. Бовкнула, не подумавши. Давайте їсти, бо ж слиною вдавлюся...

Господиня розгублено озирнулась на доньку.

– Мамо, – підтримала мене Марійка. – Онде ж молоко стоїть, у ринці. Лишень би хотіли...

– Воно несвіже, вранішнє, – не вгамовувалася пані Оля.

Мене ця фраза розчулила остаточно.

– Несвіже вранішнє?! – повторила я. – Нам би по наших Львовах та Пітерах таке несвіже пити. У паперових пакетах молоко й за місяць не скисає. Бо з консервантами! А ви кажете, несвіже вранішнє...

Марія вже стояла з рушником наготові біля рукомийника – точної копії «умивальників начальника» із книжки дитинства.

Я із задоволенням підбила знизу металевий патичок з бумбочкою на кінці – отримала порцію води з бачка... Ніби вчора це було: літо, село на Івано-Франківщині, ситцева сукенка з круглим комірчиком, з плямами на животі від роздушених вишень, сачок для метеликів у руці, бабця кличе обідати... Де ті «мийдодери» дитинства? Ось один з них – людям служить, не протікає, не шкутильгає, на пенсію в дровітню не збирається.

...Стіл аж просився на полотно. На святковій, вишитій маками скатертині, парувала в глиняному полумиску гірка вареної картоплі з підталою грудкою вершкового масла. У поливаних макітрах – вареники, щедро притрушені золотисто-коричневими шкварками зі смаженою цибулею: білі вареники окремо, темні – окремо. Перші, мабуть, з картоплею чи сиром або і з тим, і з тим навпіл. А другі – з

квасною капустою. Знаю. Якби були без шкварок, ще б засумнівалася – раптом солодкі, з маком? Бо ж темні. Хоча, коли я востаннє їла вареники з маком? Мабуть, ще в дитинстві, у баби в селі, коли на кожному городі маку росло повно. Картину зваблення довершували мариновані білі грибочки, огірки з палець завбільшки та домашній грубо порізаний сир, политий жовтою сметаною.

Відчула лютий голод, немов не їла три дні. Ми гамірно всілися, я взяла собі на тарілку темних вареників і не втрималась, одразу відкусила. Не відгадала, вони виявилися з капустою та гречкою навпіл.

Петро тим часом витягнув з глибин старого різьбленого креденса пляшчину без етикетки. З одного погляду на неї стало зрозуміло: це самогон.

– А може... – він зробив красномовний жест, обвівши страви на столі розкритою догори долонею, – по келишку бімберу за зустріч?

Я негайно погодилася:

– За законом гармонії – тільки бімбер!

До такої гостини і справді пасувало не що інше, як домашній самогон. Ковток прозорої рідини проклав гарячу стежку від горла до шлунка. Петро, зауважила, випив мінералки.

Поступово, за розмовами, наїлися як удави.

А тоді вже пані Оля пішла до стайні, прихопивши низенький ослінчик, цинкове відро та шматок змоченої в теплій воді марлі – аби обтерти коров'ячі дійки.

– Я з вами! – підхопилась я. – Подивитися хочу.

– Ходи, дитино, ходи, – й заgrimіла дійницею попереду.

У стайні стояв теплий коров'ячий дух, пахло сіном. Руда вгодована красуня, ремигаючи трав'яну жуйку, хитнула головою, немов хотіла зігнати рогом докучливого ґедзя зі спини. Ще й хвостом енергійно махнула.

– На-ай, Зозулько! – прикрикнула на неї жінка, провела рукою по коров'ячому боці, обмила дійки. Присівши на ослінчик, примостила відро між розчепірених колін.

Перші цівки молока дзвінко вдарили в металеві стінки. Я знала, що через кілька секунд звук зміниться, з дзвінкого перетвориться на м'який, шиплячий, й зіб'є на дні міцну піну. Під тугими молочними струменями вона почне рости у відрі, немов тісто в діжці. У дитинстві любила ходити з бабою доїти корову, стояла збоку, простягаючи горнятко з намальованим півником та відбитою біля вушка емаллю... Обережно торкалася верхньою губою теплої піни, і вона залишала мені білі вуса.

Як передати фарбами усі всотані в дитинстві і майже один до одного повторені зараз кольори, смаки, запахи, враження?...

Петро, відправивши дівчат спати, курив на ґанку. Марійка збирала зі столу.

– Що у вас з Олегом? – від порогу зустріла мене питанням. Так, ніби ми не закінчили розпочатої розмови. Або ніби вона продовжила свої думки вголос. – Щось серйозне?

– Сама не знаю... Сваримося весь час. Або мовчимо. Не від розуміння мовчимо, а від байдужості. Та й ще п'є він, Марійко...

– Петро теж пив. І вже два роки – ані краплі. А раніше – матінко Божа! – згадати лячно... Розказати?...

Марійка струснула над мискою із зібраним посудом шмату, якою стирала зі столу, сіла до мене, стишила голос.

– Не повіриш, до бійок доходило. Звіром ставав. Чого я тільки не робила!.. Навіть фотографувала його п'яного, записувала на магнітофон розмови дурні... Згодом показувала – подивися на себе. Давала послухати: чуєш, що верзеш. Нічого не допомагало... Коли тверезий – зовсім інша людина, хоч до рани прикладай. У нас тут жінки є, від багатьох хворіб лікують... А от перед цією бідою безсилі.

Щось у сінях гримнуло. Петро вилаявся впівголоса, зайшов до кімнати, глянув на жінок: усе зрозуміло, час жіночих секретів. «Піду я, дівчата, до телевізора». – «Спочатку подивись, аби малі портфелі поскладали».

– ...А одного разу до нас приїхали поважні люди зі Львова, на вовків полювали, – повела далі, коли за чоловіком зачинилися

двері, – і серед них був лікар, Іван Іванович. Вони у нас тиждень жили. Мисливцям тут зручно зупинятись, ми ж під самим лісом, крайня хата... Лікар два дні приглядався, а тоді сказав Петрові: давай, чоловіче, поговоримо... А тоді попросив його не пити п'ять днів. На шостий день Іван Іванович три години з Петром розмовляв. Три години сиділи на подвір'ї! Вперше таке бачила, аби Петро слухав без посмішки, без своїх підколок, ще й запитував, ще й сам лікареві щось розповідав... А тоді зайшли до хати, попросили мене вийти – не бачила, що там далі робиться. Хвилин сім це тривало. І з того часу Петра немов підмінили, знову став таким, як був колись.

– Закодувався?

– Ніби й не закодувався... Не знаю, як це насправді назвати. Але що не тягне його до горілки – переконалася... Може, й тягне – та ж не п'є. Я що сказати хочу... Може, Олега до того лікаря завезти?

– Ти думаєш, я нічого не робила? – Настрій у мене зіпсувався, хотіла швидше закінчити цю розмову. – Олег і слухати не хоче: «У мене з цим проблем нема». І край! Він навіть не визнає, що це проблема. Не хочу, Марійко, про це говорити. Кожен з нас живе, як хоче. Він хоче так.

Ми згадали нашого однокурсника, який не раз напивався на практиках, але в стані веселого куражу влаштовував незабутні розіграші. Потім виринув із пам'яті інший, який ніколи не пив, але був страшеним занудою. Перебрали імена багатьох, з ким разом вчилися, розповіли, що знаємо з їхнього теперішнього життя, аж поки в сусідній кімнаті не згасло світло – діти та баба полягали спати.

Хоча хата зовні справляла враження невеликої, всередині була місткою та зручною: чотири кімнати, одна з них – кухня. Можна пройти по колу зліва направо або справа наліво й знову опинитися на порозі. Ми вечеряли у великій кімнаті, за дверима зі скляними віконцями ще півгодини тому хихотіли, перемовляючись перед сном дівчата, а баба сердито на них гримала.

Тихенько зібрали зі столу.

– Це буде твоя кімната, зараз постелю, – сказала Марія.

Ми вийшли через кімнату, де Петро хропів на ліжку перед увімкнутим телевізором. За кухнею веранда – цегляна простора прибудова з п'ятьма вікнами.

Аж раптом я ледь не ляснула себе долонею по чолі – згадала про гостинці, які ми залишили для фіналу застілля, до чаю, але забули, бо я пішла дивитись, як корову доять. Пакет із супермаркетівськими смаколиками стояв на кутньому столику.

– А тепер – сюрприз! – пошепки оголосила я, показавши Марійці на бамбетель під стіною: сідай, мовляв. Вона сіла. Дивилася на мене дитячими очима.

– Метеоритний чорнослив у шоколаді! – я відчула себе фокусником з цирку. – Пам'ятаєш?

Заради цього виразу обличчя й готувала свій сюрприз. Марія миттєво вступила у гру: закрила обличчя руками, розсунула пальці, кумедно визираючи з-під долонь. Була зараз юною, незаміжною, смішливою студенткою-ласункою.

То було наше з Марійкою ноу-хау, віднайдене в інституті. Ми купували шоколадно-горіхові цукерки «Метеорит» (тепер вони називаються «Сузір'я» і вже далеко не такі смачні, як колись), вибирали на базарі великий, лискучий, вугільно-фіолетовий чорнослив. Сідали на лавочці в парку, і починалася вакханалія. Нетерплячими пальцями розривали м'якуш чорносливу, вкладали у сливове черевце шоколадно-горіхову грудочку цукерки – і відправляли смаколик до рота. Словесний обмін враженнями у ці хвилини був зайвим. Ми послуговувалися лише вигуками та жестами. Їх було достатньо для висловлювання всієї гами відчуттів та оцінок.

Любов до солодощів стала додатковим зміцнювачем нашої дружби.

Ми віджартовувалися, що нам, мабуть, бракує в організмі якихось хімічних елементів. Першими дізнавались про новинки, що з'являлися в продажу, проводили ретельний тест- контроль, давали однокурсницям вичерпні рекомендації, приносили на лекції пробні

зразки. При цьому сміливо експериментували і вдавалися до незвичних композицій. Геніальні відкриття на кшталт «метеоритного чорносливу в шоколаді» робили випадково.

Якось в одному пакеті у нас опинилися видовжені шматочки в'яленої дині та насіння соняшника в шоколаді (ця солодка дрібнота щойно з'явилася в крамницях). Шоколадне сім'ячко обсіло липку медову диню, і виник новий різновид чи то цукерок, чи то тістечок – чудернацькі шишки-катуляшки, досконалий тандем взаємодоповнюючих смаків.

Насіння в шоколаді та в'ялену диню я теж купила у Львові, поставивши на вуха персонал торгового залу супермаркету. Усі зусилля – заради того, аби зараз, регочучи та шикаючи одна на одну «Тихо!», влаштувати яскравий фінал застілля.

– Боже! Бачили б діти! Сказали б: отакої! Без нас?!

– А пам'ятаєш, як ти купила коробку з тістечками і ми з'їли їх на останній парі? – згадала я, розливаючи по склянках мінеральну воду.

Таке не забувається. Того дня Марія їхала додому і перед останньою парою купила вузьку довгу коробку з кількома різновидами тістечок – кожного по одному. «Хочеш подивитися, які вони ладні?...» – запропонувала подруга. Ми розв'язали золотисту перекручену нитку, привідкрили кришку – і кілька секунд милувалися досконалістю форм та широтою асортименту. Еклер, кошочок, наполеон, трубочка, картопля лежали рядочком у гармонійному ансамблі.

«Якісь вони занадто маленькі», – зауважила Марія.

У її голосі звучав щирий захват. Я мовчки проковтнула слину. «Давай одне з'їмо?» – запропонувала подруга. Ми вибрали вишневий рулетик – забула! – там ще був вишневий рулетик! З нього ми й почали – його вистачило на два укуси, по одному на кожну. Це нас лише розпалило. Я не подала вигляду, що зраділа, почувши: «Якщо ми прикінчимо картоплю і ось так розсунемо в коробці решту, нічого не буде помітно». Відсутність двох тістечок і

справді виявилася настільки малопомітною, що ми витягнули з солодкої шеренги ще й трубочку.

А потім – кошичок із пірамідкою безе. І ще – прямокутник листового торта... Коли в коробці залишився один еклер, Марія зробила логічний висновок – не везти ж одне тістечко у такій довгій коробці! І ми з'їли еклер.

...Засиналося мені в Марійчиній хаті напрочуд солодко, незважаючи на переповнений шлунок. Не заважали нові запахи та звуки, не лякало нічне шурхотіння чи то гілок знадвору... чи то мишей у стіні... чи то пам'ять нагадала про ніжне торохкотіння макового насіння в сухих стиглих сховках.

...Сільські маракаси в дитячих руках: ших-ших-ших-ших... Перш ніж пробити щілинку й витрусити смакоту на долоню, підносили їх до вуха, слухали музику колишніх квітів. Важко було повірити, що ці сухі пуделка на прямих патичках були на початку літа серцевиною ніжних пелюсток. Червоні та рожеві квіти гойдалися на тонких волохатих ніжках... та й облітали, оголивши зелені коробочки. Вони зріли й сохли, міняючи колір та форму, аж поки не перетворювалися на подобу грецьких горіхів з тонкими нерівними стінками та коронкою на маківці. А всередині з тиші народжувалася музика: ших-ших-ших-ших...

Жива гора

Розбудив півень під вікном. Розкішний когут у зелено-червоному пір'ї заспівав на повну горлянку, але закінчити музичну фразу бідоласі не вдалося. Петро шугонув його, сердито буркнувши щось навздогін, – лиш почулося тріпотіння крил переляканого птаха. Я побачила у вікно його ганебну втечу.

Попрокидалися діти в сусідній кімнаті. З кухні пахло чимось смачним, розігрітим на пательні, а ще – липовим чаєм. Чути було стишений голос Марійки: «Потім цукерки, потім! Не хапайте». Знову лягла під ковдру, заплющила очі на хвилину, аби не вставати й не заважати, – а прокинулася через годину від легенького подзенькування горнят: Марія мила посуд. Я навіть не почула, як Петро запуслав двигун стареньких «жигулів», як діти клацали дверцятами, вирушаючи до школи, як пані Оля шаруділа целофановими кульками, пакуючи домашній сир на базар.

– Доброго ранку, країно! – вийшла зі свого закутка, загортаючись у халат та мружачись на сонечко у віконних шибках. – Ти не уявляєш, як давно я так добре не висипалася...

І почався чудовий день, наповнений подіями та новими враженнями.

Пили каву, зварену на печі...

– Знаєш, як у нас зветься верхня частина печі? Блят, – попередила Марія. – А цей маленький банячок – ринка...

Задоволення від кави з учорашніми смаколиками присмачували теревенями. Люблю такі блаженні ранкові хвилини, коли можна потішити себе філіжанкою запашної кави із книжкою у руках або споглядаючи, що діється за вікном. Або розмовляючи з подругою ні про що.

...У саду під деревами збирали золотисто-коричневі шерехаті яблука і такі самі золотисто-коричневі шерехаті опеньки. Розповім у місті – не повірять. Несподіване поєднання було досконалим, як наші експериментальні смаколики часів студентства. Я зрізала міцні цвяшки плямистих грибів і відправляла їх у плаский кошик без ручки. Він був старий, темний, обламани гілочки навсібіч стирчали з плетива його нерівних боків.

Вибирала з трави стиглі паданки ранети, наповнювала ними ще один кошик – іншої форми, новіший, з двома вухами. Часом рука

помилялась – кілька опеньків опинялися в кошику з яблуками. Або навпаки.

По міцних сходах вилізли на горище – я би затрималась у цьому запилюженому царстві сільської екзотики надовше, але нас чекала робота. Стягнули звідти сухі кукурудзяні плетінки та, взявши межі ноги кошики, повсідалися луцтити кукурудзи курам. Марійка не запитувала, чи хочу я терти один об другий кукурудзяні штурпаки, не вибачалася за незручності, не говорила нічого зайвого та меншовартісного, жодних «ось бачиш, як живемо...». Була їй вдячна за душевну мудрість та правильний тон.

Вона безпомилково визначила, що саме побутової простоти та незвичної для рук простецької роботи потребувала я зараз. І я слухняно бралася за все, що пропонувала мені Марійка. Наполегливо трощила жорсткі рядочки жовтих кукурудзяних зубів, намагаючись ставити штурпаки навскіс один до одного – і тоді зерно сипалося додолу не рідким градом, а зривалося яскравою зливою. Чим відчутніше боліли долоні та пальці, тим легше ставало на серці й світліше на душі.

– Розпали піч, – сказала Марія, прибираючи кошики. – Грибну юшку зваримо – підемо на гору. Вмієш піч розпалювати?

Думала, що вмію. Нічого складного – те саме, що вогнище в поході розпалити. Та виявилось, тут є свої секрети. Перш за все – витягнути шубер, тобто заслонку, в димоході. Її можна повернути на місце, лише коли дрова в печі прогорять, бо інакше можна вчадіти.

Аби запам'ятати нове слово, подумки причепила його до Шуберта: композитор без Т – шубер. Витягнути шубер, пошарудіти коцюбою в печі, аби зола просипалася крізь решітку донизу, і маленькою шуфлею-совком, розрахованою саме на ширину нижнього отвору, повитягувати золу у відро. І лише після цих приготувань розкласти на пожмаканий газетний папір у звільненій печі тоненькі тріски. Зверху – полінця.

Зробила все за інструкцією, та дарма. Знов і знов підпихала зіжмаканий папір під поліна, підносила запалений сірник. Вогонь,

спалахнувши, на цурпалки не перескакував.

– Забагато напхала дров. Так не розгориться, – взялась допомагати Марія. – Піч має вільно дихати...

Розібрала ретельно складену конструкцію, залишила на тоненьких щепках лише два полінця.

– Запалюй!

Сірник лиш торкнувся газети, і язички полум'я взялися впевнено господарювати в печі. Промайнула думка: мої руки колись давно-давно знали, як це робиться, і, якби Марія не підказала, вони б згадали...

– У нас газ прокладають. Усі радіють: нарешті! А я, віриш, не хочу того газу. Ми його, звичайно, проведемо, але розгалуження на всі п'єци робити не буду. Ось тут палитимемо дровами. Люблю живий вогонь у хаті. Їсти варитиму на дровах.

– А мама?

– Що мама? Вона каже: робіть як знаєте, вам жити... Та як у хаті без живого вогню?

Я ще посиділа на підлозі біля печі. У мене вдома все робить електрика, на вогонь дивлюся хіба на пікніках. Щось важливе мене обминає, не можу сказати, що саме. Лише відчуваю, що справді чимось обділена, чогось бракує.

...Так і зайвих кілограмів набрати можна: грибна юшка видалась на диво смачною. Неможливо зупинитися на стадії «напівголодна». Збігала за блокнотом: кажи, Марійко, рецепт.

З'ясувалося, нічого складного. Головне – запам'ятати цифру п'ять. Гриби зварити, додавши наприкінці лавровий лист та перець горошком, окремо на пательні засмажити п'ять дрібно порізаних цибулин на олії, п'ять ложок борошна й довести до золотаво-коричневого кольору, розвести водою, вимішати, вилити в бульйон, через п'ять хвилин кипіння витиснути п'ять зубчиків часнику і зняти з вогню. П'ять хвилин постоїть...

Так просто.

– Смачна їжа не складна, – погодилась Марія.

Після обіду піднялися за хатою вгору. Йшли між кущами молодого ялівцю та розлогої стиглої шипшини. Маргаритки у траві! Осінь сягає свого апогею, а тут – літні квіти. А трохи далі – притрушені опалим листям острівці бузкового кольору. Крокуси! Весняні гірські квіти. Просто під ногами.

І онде на горбочку.

Дива та й годі! Студентами ми завзято фотографувалися поруч з ними, лягаючи на невеличкі проталини, вільні від снігу. Але було це в перші дні травня... Ми тоді піднімалися на гору Петрос, другу за висотою після Говерли...

Як у жовтневій траві могли опинитися весняні крокуси? А поруч – літні маргаритки! Казка про дванадцять місяців виявилась реальністю, сплутавши ознаки місяців та їхні індивідуальні прикраси.

Село залишилося позаду, лише кілька дахів зблискували бляхою на сонці. До вершини хребта ще далеко, хоча знизу здавалося: півгодини ходу. Стояла тиша, яку порушувало легке постукування, ніби хтось kleпав косу чи лагодив реманент. Небо теж було особливим, з усіма різновидами білих хмар – пір'їстими й купчастими. Згадала шкільні уроки природознавства. Ніде ще не бачила такого дивного малюнка білим по синьому.

Хмари теж дивилися на мене. І модрини з ялівцем. І крокуси з маргаритками спостерігали за мною. Я була тут як новачок у класі – в усіх на виду. Від синього лісу на сусідній горі йшла насторожена хвиля прискіпливої уваги. Що за дива? Жива гора говорила до мене.

Це було запрошення. Або виклик. Особисто мені.

А де Марія?

Вона зривала ягоди шипшини з куща, складала у кошик. Кількасекундна збентеженість відступила, залишивши впевненість: моє сприйняття світу однією гранню зійшлося в цей момент з чийось чужим... Несподівано – я аж здригнулась – озвалася мобілка. Вона мовчала від учора і лише приймала вітання від польського оператора мобільного зв'язку. Тут, на горі, знову з'явилась

наша зона покриття, телефон опритомнів, почав приймати есемески. Я поговорила з мамою, перевірила, хто дзвонив. Телефонного номера Олега в повідомленнях не було.

– Ось там за хребтом, – показала Марійка напрям, – дві гори, як сестри.

– Бачила...

– Під однією – монастир стоїть, а на другій – замок Гербуртів. І кожна має по дві назви. Одна називається Чернеча, або Монастирська, друга – Замкова, або Сліпа. Ми туди підемо. Завтра чи післязавтра.

Почувся дивний звук. Ніби пес завив, а собаки підхопили. Від того хору зробилося холодно спині, і я потягнула подругу додому.

Побачили здалеку старшу жінку – вона човгала назустріч у старих черевиках без шнурівок. Коли порівнялися, виявилось: ще не стара, лиш зайвих років додають важка хода та помітний живіт, але не як у вагітних, а як у тих, хто їсть багато хліба та бульби, і мало – морепродуктів та цитрусових...

– Слава Ісусу Христу! – привіталася вона. – Нема ніц?... Погано сте шукали. Гриби є! Чи вам садових опеньків досить?

Я не стримала усмішки. На селі від людей не сховаєшся і секретів не вбережеш. Село живе за своїми законами, тут усі про усіх все знають. Навіть те, що в крайній хаті під лісом зранку збирали яблука та опеньки в саду. Марія з односельчанкою обговорили останні сільські новини, я ж стояла мовчки, дивуючись з обізнаності цієї жінки: вона знала, о котрій годині я вчора приїхала і о котрій післязавтра Петро має бути на пилорамі.

...Увечері молодша Марійчина донька змагалася зі мною, хто з нас найкмітливіший.

Почала я.

– Поле неміряне, вівці не раховані, пастух рогатий – що це?

Семирічна розумничка серйозно відповіла:

– Я знаю. Це небо, зорі та місяць.

Ми сиділи на ґанку, загорнувшись у теплі кофтини. Вечір був свіжий, зоряний. Тут, у горах, зорі над головою висіли великі, лапаті, яскраві, не подібні на тьмяну дрібноту, що ледь помітно проступає в неоновій міській височині над Пітером, Львовом чи Парижем...

– А тепер ви відгадайте, – запропонувала дівчинка. – Без чого хліба не спечеш?

– Без чого хліба не спечеш?... – перепитала я. – Без вогню?

Наталка заперечливо похитала головою.

– А! – зрозуміла я. – Без борошна?... Ні? Тоді – без води.

Мала хитро усміхалась, чекаючи наступних варіантів.

– Без печі, – висунула нову версію.

– Це все правильно, – подала голос дівчинка. – Але це неправильні відповіді.

Я оцінила витонченість словесної конструкції й вирішила, що здогадалася:

– Без рук! Без рук, звичайно.

– А от і ні.

– Без чого хліба не спечеш... – пішла я на новий виток.

Мені страшенно, як у дитинстві, захотілося відгадати. Проте жоден варіант, який спадав на думку, не підходив. Мала дивилася з ледь помітною іронією в чорних очах-тернинках. Дівчинка була впевнена, що я не відгадаю. І саме тому стало зрозуміло, що відповідь лежить на поверхні. Це не вода, не вогонь, не борошно, не руки – це щось таке, чого не помічаю, не бачу. Ба більше: зараз почую слово-відгадку і зрозумію, ось вона, найправильніша серед інших не менш правильних відповідей. Але цієї хвилини, сама, без підказки маленької дівчинки, не можу знайти відповіді. І мучитимусь, якщо вона не скаже.

Семирічне дівча терпляче давало мені можливість здогадатися. Ми мовчки дивилися одна на одну.

– Без скоринки, – сказала вона. – Хліба не спечеш без скоринки.

...Довго не могла заснути. Згадалися часи, коли Олег був байдужий до алкоголю. Він колись не пив взагалі. Навіть коли хлопці-однокурсники під'юджували, лише віджартовувався, горілки до рота не брав, хоч веселився не менше від них. Одного разу розповів мені про винайдений ним принцип сполучених посудин: коли поруч п'яніють інші, у того, хто не п'є, теж виникає стан сп'яніння. Штучного. Якщо дихнути в трубочку або здати кров на аналіз, вони засвідчать, що людина не твереза. Я тоді вірила в усі його байки. А згодом почала навіть правду сприймати за брехню.

Наскільки неможливо було Олега вмовити випити за компанію, настільки неможливо стало згодом зупинити. Він швидко наздогнав тих, які пили помалу, але щодня. І впевнено їх обійшов, опинившись далеко попереду в змаганнях з «літрболу», як сам казав. Поступово горілка витиснула всі його сильні риси – відвертість, упевненість у собі, потребу в розвитку. Оковита виявилась ревнивою співмешканкою, їй потрібен він був увесь, без залишку... Я програла змагання із нею.

Або Олег не захотів бути переможцем.

...Встала рано, кілька хвилин по восьмій. Почула за вікном дзвінкі звуки сокири та й вийшла на двір із думкою: рано встаю і добре висипаюсь. На ґанку завмерла...

У променях сонця сипалося з дерев сухе напівпрозоре листя, летіло навскіс, ніби лапятий жовтий сніг. Розвішану на мотузці білизну – простирадла, підковдри, наволочки – розгойдувало й напинало вітром. Прищіпки були не пластмасові, а дерев'яні, сірі від багаторічного перебування під сонцем та дощами. Майже такими ж давніми, як висока рогачка-патик, відполірована руками до блиску, вона підпирала мотузку посередині. Білизна тріпотіла вітрилами, театральною завісою відкривала й закривала щербатий паркан з понищеними верхівками штахетника. На кожну дощечку настромлено літрові слоїки. Довгий ряд чисто вимитих банок губився під гілками яблуні. Пані Оля казала вчора, що закручуватиме

опеньки на зиму – видно, розпочала підготовку. Хто рано встає, тому Бог дає.

Марія йшла назустріч із порожньою мискою. В усіх, крім мене, ранок був у розпалі.

Я підійшла до білизни на мотузку, понюхала напівсухе простирадло. Пахло свіжим кавуном і дитинством.

Марія розреготалася, запитально кивнувши мені: що, мовляв, робиш?

– Яка різниця! – я не спішила відходити від білизни. – Яка то велетенська різниця... між білизною, висушеною в електричній сушарці, як у мене в Пітері, і тою, яку продув наскрізь свіжий вітер...

Сміх Марії щирий та заразний. Почуєш – починаєш усміхатися без причини. Що я такого сказала?

Марійчин Петро, оголений по пояс, рубав дрова без напруги, немов бавлячись. Сухе дерево розліталось на цурпалки весело і дзвінко.

– Чого це ти зранку за сокиру вхопився? – привіталась я.

– Обіцяв до роботи наколотити, – Петро підхопив ковбанець, прилаштував на колоді й одним впевненим ударом із відтяжкою розколов на чотири поліна. – Мій дідко казав колись: не роби зі свого писка холевти. Ляпнув вчора не подумавши, тепер хіба хочу – мушу...

Найгарніше місце на чоловічому тілі, доступне сторонньому погляду – навскісні м'язи збоку тулуба. Коли руки й спина в напруженому русі – очей не відвести.

Жіночі спини інші. У жінок найпривабливіше відкрите місце – видовжена ледь помітна впадинка збоку над коліном, акуратна рисочка вздовж стегна, наочне втілення витонченості та довершеності.

Я ніколи не бачила свого чоловіка за важкою фізичною роботою. А може, правдива причина розчарування в шлюбі ховалася в цій втраченій можливості – бачити те, як твій чоловік, мужчина, самець, рубає дрова, гемблює дошки, цвях у стіну забиває, відкриваючи жіночому погляду досконалий рельєф на спині...

– Не рухайте тут нічого! – почулося з хати. – Уже до школи спізнюєтеся. Бігом звідси!

Я встигла побачити в дитячих руках свою коробку з флосами та щітку для язика. Вони розглядали незрозумілі забавки у ванній кімнатці, хихочучи та видираючи одна в одної з рук. Ми ще встигли пореготати над моєю короткою імпровізованою виставою – показала їм пантоміму про чищення зубів. Ванна, до речі, лише так називалася. Митися тут було незручно, і це єдине, що мені на третій день уже почало дошкуляти...

На півдня засіли з Марією за старовинним ткацьким верстатом, за яким ще її бабуся працювала. Від тривалого багаторічного тупцювання майстрині підлога перед верстатом була витерта до заглиблень. Марія показала, як діє давня конструкція, – килимова доріжка трохи виросла під її вправними рухами. Я намагалася повторити, пригадуючи заняття в інституті декоративно-ужиткового мистецтва, проте в мене погано виходило.

Показала мені свої роботи – я очам не повірила. Близько двох десятків гобеленів, кожен з яких – маленький шедевр.

– Маріє, ти ж на золоті сидиш!..

Сміється у відповідь. Не продає, бо шкода. Ці – найулюбленіші. Але приблизно два гобелени на місяць віддає на реалізацію місцевому бізнесмену. Енергійний хлопець їздить курортними містечками і там, біля бюветів, пропонує приїжджим виробити народних умільців: килимки, вовняні шкарпетки, овечі камізельки, дерев'яні кулькові ручки, ложки, сільнички, різьблені тарелі...

Свої роботи, прості, лаконічні, досконалі за добором кольорів, Марія робила без попередніх ескізів, використовуючи нитки, пофарбовані цибулинням, чорницями, відварами трав... Кожен гобелен – у єдиному екземплярі.

Єдине, чого їм бракувало, – відповідної оправы.

У мене виникла ідея. Я принесла з двору галузки, які залишилися від грубих вишневих гілляк, що порубав зранку Петро. Приклала до країв одного з килимочків – у рамці з нерівних гілочок з

червонуватим відтінком він виглядав досконало. Але як ці гілки закріпити?

– Я знаю як, – сказала Марія, хоч я й слова не вимовила. – Зараз...

Понишпоривши в сусідній кімнаті, вона всилила грубу вовняну нитку в голку з великим вушком, прошила краї килимка, обертаючи нитку навколо вишневої гілки. У чотири руки швидко одягнули килимок у рамку, зв'язавши кутики зустрічних патичків такою ж ниткою та залишаючи краї дерева виступати хрестом над місцем стику. Натягнутий гобелен опинився посеред рамки на плетиві сірих ниток.

У салоні декорів Пітерського передмістя на таку красу можна ставити сміливу ціну, з розмахом. Знайшовся б грошовитий покупець, який сповідує принципи екожиття, має алергію на євроремонти і платить за хробачливі яблука більше, ніж за підозріло гарні, у парафіновій плівці...

Треба лише знати, куди Марійчині шедеври запропонувати.

...Після обіду я поїхала до Львова.

– Що сталося? – не розуміла Марія. – Чи тобі горить? Хотіли ж завтра на замок Гербуртів йти...

Мені горіло. Я вирішила не відкладати справу, кувати залізо гарячим.

Ніколи не відсувала втілення своїх ідей на потім. Якщо задум не потребував дозрівання та відлежування, я бралася до реалізації одразу. Зараз був саме той випадок.

Біля хат уздовж траси чатували табуретки з городиною. Марія передала батькам золоті ранети, але я зупинилася, побачивши улюблені з дитинства великі жовті яблука. На лавці біля паркану чекав покупців сивий дідусь, писав щось на картоні олівцем. Виявилось, оформлював цінники. На картонках були виведені назви сортів: «Айдаред», «Джонатан», «Антонівка». Біля полумиска з червоним сортом «Слава переможцям» – тато на дачі має кілька

таких яблунь – старанно виведено нерівним почерком: «Слава героям».

– Героям слава! – привіталась я із господарем. І він, задоволено кахикнувши, відсипав мені на вказану в ціннику суму в півтора раза більше яблук.

Сусіди в під'їзді

Мріяла: приїду, тоді гаряча ванна, згодом поп'ємо з мамою і татом чаю з варенням, потеревенимо... А вийшло по-іншому.

Щойно сіли вечеряти, як у двері подзвонили. На порозі – повнувата білявка з нашого сходового майданчика. Я пам'ятала її обличчя, хоча імені не знала і не впізнала б її у натовпі.

– Прошу вибачення, може, ви маєте мобільний телефон нашої сусідки Галі, – вона показала, яку квартиру має на увазі, – або її старшої доньки? Або молодшої.

Ми не мали.

Бабця сусідів – вісімдесятирічна баба Шура з Горлівки – гостювала в доньки другий тиждень. Вийшла на балкон, протяг затраснув за нею двері. Бабуся намагалася докричатись до підлітків на лавці, але за шумом автомобілів з дороги вони бабцю не почули... Добре, що сусідка проходила під балконами і випадково глянула вгору.

Вона вибачилася й пішла сходами вниз, шукати телефон доньки або онучок баби Шури. А я згадала, як років із десять тому, коли я вчилася в інституті, старший син білявки приходив до нас дзвонити своєму батькові. Вони тоді щойно переїхали в наш будинок – жінка з двома синами, молодшому ще й року не було, а старший тієї осені пішов до школи. Хтось обізнаний пустив інформацію про те, що нова сусідка розлучилася з чоловіком і вони розміняли житло. Її старший час від часу стукав у наші двері, бо не діставав до дзвінка, просився:

«Можна подзвонити?» І казав у слухавку тоненьким голосом: «Тату, коли ти прийдеш?...»

Відклала рушник, пішла за сусідкою. Її голос було чути поверхом нижче. Вона розмовляла з життєрадісним дідусем з другого поверху, який постійно підсміювався. Зазвичай ця його звичка виглядала доброзичливо.

– ...А може, ви маєте її робочий телефон? – допитувалася сусідка.

– А де ж вона зникла проти ночі? Чого в хаті не сидить? – обличчя сусіда зібралось веселими зморшками, ніби йшлося про щось кумедне.

– Вона до подруги поїхала. Може, на її роботі є зараз люди, які знають її мобілку. Вона теж часом працює в нічну зміну...

– А чому бабка своїх ключів не має?

У сусідки виявилися міцні нерви.

– Які ключі? – спокійний тон не змінився. – Вона ж на балконі сидить, вийти звідти не може.

– Мій син має другу пару ключів від моєї хати, – життєрадісно повідомив сусід. – Що б там не сталося зі мною, – він задоволено гикнув, – син без перешкод потрапить у квартиру.

– То ви не маєте жодного телефону сусідів? – терпіння сусідки було феноменальним.

– Не маю! – весело підтвердив дідок. – А нехай бабка трохи посидить на балконі! Не цукрова, не розтане!

За вікном почав накрапати дощик.

– А коли Галя має прийти додому? – запитала я. Ми піднімалися на наш поверх.

– Після десятої, наскільки я зрозуміла. Там, з вулиці, чути погано. Одна внучка в Єгипті. Друга, вона окремо живе, годину тому дзвонила, коли баба Шура ще в кімнаті була... Вони можуть уже й не телефонувати сьогодні. Що ж робити?...

– Скинемо бабці з верхнього поверху щось тепле і почекаємо, поки Галя приїде, – запропонувала я.

– Вона там чимось накрилася, щось знайшла на балконі. Каже, не холодно...

Ми ще трохи порадилися і вирішили: якщо Галя затримуватиметься, викличемо рятувальників.

...Помила посуд після вечері, зазирнула в кімнату – тато сидів біля телевізора. Він не пропускав жодного випуску новин, подивиться один канал – перемикає на інший. Мама розмовляла по телефону зі своєю колежанкою. «Ні склянками, ні ложками, – упіймала я уривок розмови. – Просто розводжу в баняку з водою сіль і куштую – вода має стати відчутно солоною. Так, ніби ти пересолила, розумієш?... Коли ж розклала усе по слоїках...» Я обережно причинила двері. За вікном побачила, як зі старого «уазика» виходять двоє чоловіків у комбінезонах зі скрученими тросами на плечах. Їм назустріч уже йшла сусідка, з якою ми розмовляли півгодини тому. Я накинула куртку, збігла сходами вниз.

Вони стояли під балконами горілиць, зосереджено оглядаючи плацдарм майбутніх дій. Обличчя полоненої слабо біліло над перилами. Сусіди згори, спершись на підвіконня яскраво освітлених квартир, спостерігали за тим, що робиться внизу. Побачивши мене, сусідка сказала:

– Галя приїде лише завтра. Завтра після десятої вечора.

– На шостому світиться, – вголос міркував старший рятувальник. – Звідти нам навіть зручніше буде. Спускатимемося з шостого поверху, – глянув на нас. – Одна з нами, друга – тут.

Я слухняно залишилася під балконами. З під'їзду вийшов хлопець з далматинцем – з верхнього поверху саме почала спускатися мотузка – і залишився стояти поруч. Далматинець збігав під дерево й сів біля ніг господаря.

– Там кінець дістався до землі? – крикнув чоловік у вікні.

Хлопчина випередив мене:

– Так!

З хвилину у вікні нікого не було. Я думала, що вони спустатимуться на балкон, але мотузка звисала з розчахнутого кухонного вікна. Встигла коротко розповісти сусідові, що тут сталося, і навіть запитати, як кличуть його собаку. «Арні», – відповів він.

У вікні показалаь фігура молодшого рятувальника. Він закріпив мотузку до поясного ремня й ледь помітними поштовхами почав спускатися. Проїшов темне вікно п'ятого поверху, освітлене вікно четвертого – уявляю, як заметушилися б люди, які могли сидіти там за вечерею...

Але ніхто до вікна не підійшов. Рятувальник обережно торкнувся ногами підвіконня третього поверху. За кілька метрів від бабусі, яка мовчки спостерігала за тим, як до неї просувається допомога.

Мовчали всі – випадкові перехожі та люди у вікнах. Навіть Арні, відчуваючи настрій господаря, не скавучав – терпляче чекав, коли про нього згадають. Тишу порушувало лише потріскування рації – хлопець на підвіконні щось стиха говорив своєму напарникові, але слів було не розібрати. Трохи затримався біля прочиненої кватирки. Було погано видно, що він там робить у темряві. Хлоп'яча фігурка зникла в розчахнутій половині вікна.

Щойно на бабиній кухні засвітилося, я пішла нагору. Сусідка саме спускалась – ми зійшлися на нашому поверсі. З дверей бабусиної квартири визирнув хлопець-рятувальник, покликав нас підписати протокол.

При кімнатному світлі він виявився зовсім юний: обтер рукавом розпашіле обличчя, діловито відкинув край скатертини й заходився заповнювати документ. Бабуся натхненно розповідала, як вона вийшла на балкон, а за її спиною захряснуло протягом дверей, мало скло не повилітало.

– Язичок ручки потрапив у паз, лише з кімнати можна було відчинити, – пояснив хлопець. – Давайте паспорт.

Бабуся хутко подріботіла в сусідню кімнату.

Хлопець потягнувся до рації.

– Що там у тебе? – з хрипом та потріскуванням озвався апарат, з півцеглини завбільшки.

– Василю Івановичу, заповнюю протокол і виходжу.

– Давай, – прохрипіла рація.

– Вас спеціально цього вчать? – запитала я.

– Я скелелаз. А тут підробляю у вільний від роботи час. – Тоді додав, ніяковіючи: – Наші виклики платні, сто п'ятдесят гривень. Бабуся гроші має?

– Я принесу, – підвелася сусідка.

Коли вона повернулася, хлопець, зашарівшись, пояснив: сто двадцять гривень – виклик, але довелося їхати з іншого району, а на бензин грошей не видають, тому сто п'ятдесят...

– Не знаю, де паспорт подівся, – пожалілася баба Шура.

Тремтячими руками вона повитягала на стіл вміст потертої шкіряної торбинки без ручок – старі квитанції, з'єднані канцелярською скріпкою, посвідчення почесного донора, профспілковий квиток... Бабу Шуру за документами звали Серафима. Паспорта в торбинці не було.

– Може, метрика підійде? – баба Шура-Серафима простягнула нам жовтий прямокутник з поламаними кутиками.

– Яка метрика? – не зрозумів хлопець.

– Свідоцтво про народження, – допомогла сусідка.

– Не підійде. І посвідчення донора не підійде. Ми мусимо скласти протокол про проникнення в помешкання. Потрібний документ із пропискою.

– Ви хочете сказати, що баба Шура повинна довести, що вона не є квартирним злодієм? – здивувалась я. – А якщо ми засвідчимо, що бабуся тут живе?

Хлопець увімкнув рацію і двічі покликав свого напарника по імені та по батькові. Рація мовчала.

– Давайте ваші паспорти, – самостійно прийняв рішення хлопець. Я пішла додому, обдумуючи, який документ принести. Прописки ж у мене немає. Ситуація ніяк не могла наблизитися до розв'язки. Але до

мого закордонного паспорта хлопець не дуже приглядався. Свою адресу я продиктувала. Це йому не сподобалося, однак вибору він не мав. Сусідка виявилась єдиною людиною з нормальними документами. Після того як ми поставили під протоколом свої підписи і вийшли у коридор, я нарешті запитала:

– Яке ваше ім'я?

– Марія, – відповіла вона. – А ви, здається, Света?

– Ні, я Анна.

Ми усміхнулись одна до одної. Якби не сьогоднішній вечір, я б так і не дізналася імені сусідки і ніколи не впізнала б її у натовпі.

Замок Гербуртів

У салоні екологічних інтер'єрів справа залагодилась напрочуд швидко, навіть віртуозно. Можливо, їм бракувало саме таких варіантів декору, як Марійчині гобелени в саморобних гілкових рамках. Можливо, далася взнаки заздалегідь продумана розмова з власником салону. Однак визначальну роль зіграла випадковість.

На столі енергійного молодого господаря салону лежав журнал «Сучасні інтер'єри», причому номер з моїм інтерв'ю та фото моєї галереї. Я подумки подякувала долі за підтримку – і через півгодини Олег («Можна просто Олег, ми ж колеги», – запропонував він) вийшов зі свого кабінету, супроводжуючи до виходу пітерську гостю, львів'янку forever. Ми з ним домовилися про реалізацію Марійчиних робіт на прийнятних для обох сторін умовах. Відтепер Марійка зможе поставити крапку на наївно-безглуздій співпраці з місцевим перекупником, який за її шедеври платить копійки. Залишалось провести з подругою сеанс підняття власної самооцінки.

Там же, у салоні, я вирішила зробити Марії сюрприз. Це буде несподіванка, ефектніша за студентський «метеорит у чорносливі». Ідея виникла, щойно я побачила у вітрині з авторським сріблом два дивні персні – у вигляді чи то замку-фортеці, чи то старовинного

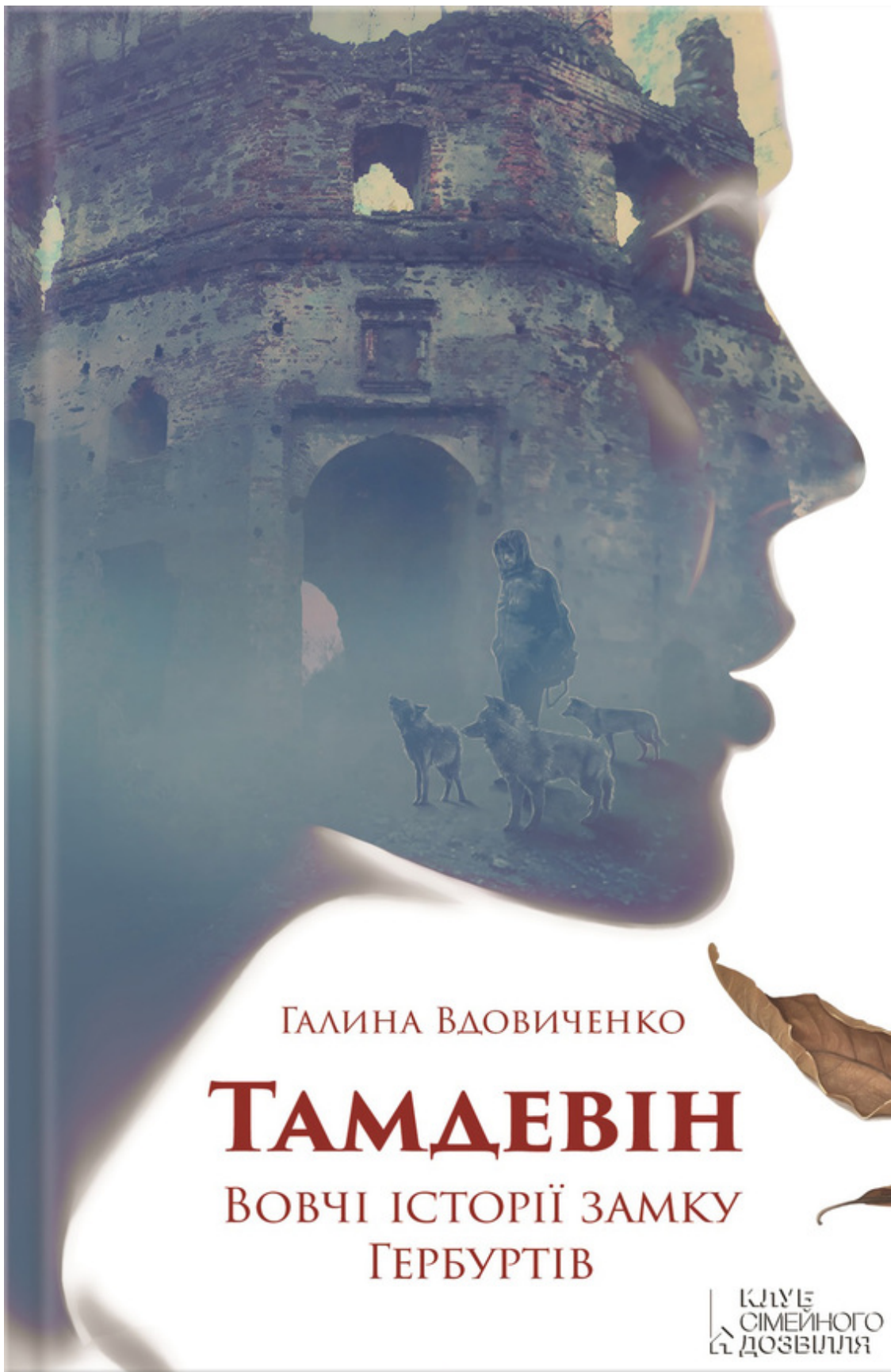
особняка. З наскрізними віконечками, вежами та бруківкою. Один перстень був немов дзеркальним відображенням іншого. В одного замок-фортеця дивився в один бік, у іншого – в протилежний.

Конец ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочитайте эту книгу целиком, [купив полную легальную версию](#) на ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.

ГАЛИНА ВДОВИЧЕНКО

ТАМ ДЕ ВІН

ВОВЧИ ІСТОРІЇ ЗАМКУ
ГЕРБУРТІВ

КЛУБ
СІМЕЙНОГО
ДОЗВІЛЛЯ

